

CSODA

Természeténél fogva egyike a legnehezebben meghatározható fogalmaknak.

Legáltalánosabban olyan tapasztalt vagy elképzelt eseményt szoktunk így nevezni, aminek "nem tudjuk magyarázatát adni", amit a fennálló és általánosan alapul vett szemléleti formába nem tudunk beilleszteni. Ez a fennálló szemléleti forma, a mai (európai) ember számára a körülbelül hatezer éve dívó ok- és okozat-összefüggést veszi alapul, csodának tehát az olyan eseményt nevezné, ha lehetségesnek tartaná, ami független az ok és okozat törvényétől. De mivel ilyen esemény lehetőségének feltevése éppen azt a szemléleti formát ingatná meg, aminek dialektikájával kellene a "csoda" fogalmát meghatározni (másféle dialektika nem állván rendelkezésére annak, aki fogalmat elemez, hiszen maga a "fogalom" fogalma is az "okságba vetett hitünk"-ből származik) - a filozófia valami kényszeredetten ingadozó tartózkodással úgy intézi el a dolgot, hogy fogalomnak tekinti ugyan, de nem határolja el - legfeljebb a lélektanban,

ahol persze csak a "csodában való hit" feltételeit és természetét lehet vizsgálni, magát a csodát mint objektumot, nem. Ilyenformán a "csoda" nem is volt eddig tárgya az egzakt filozófiának - csak az okkultnak. Viszont az okkult (gnosztikus) filozófiának nem lévén módszertani alapfeltétele a fogalommeghatározás, a "nem okkult" (úgynevezett agnosztikus) elme számára nem adhatott soha megemészthető és megvilágosító képet, elhatározó és végleges állásfoglalást a csodával szemben.

Le kell hát mondani róla, hogy a két lehetséges világézés, létézés közül akár az egyiknek, akár a másikkal dialektikáját segítségül vegyük, amikor válaszolni akarunk a kérdésre, hogy hát tulajdonképpen micsoda a csoda? A kettő között kell keresni valamit - és aki becsületesen keres, talál is: azt a dialektikát, aminek szükségképpen e kettő között van a helye: az eleven szubjektum (én) egyszerű, a kérdés felvetésének pillanatában minden szemléleti formától mesterségesen felszabadított képzettársításnak dialektikáját.

A szabad képzettársítást próbáljuk tehát megfigyelni, miután a "csoda" szó elhangzott.

Mit érez minden mai ember, külön-külön, csodának, ha a hittanban tanult, nagyon is merev és száraz csodameghatározás zavaró mellékképzetébe nem kapaszkodhatik?

A válasz egy tétova mozdulat lesz, nevek után kapkodás, bizonytalanul kifordított tenyér, tátongó száj, nagy lélegzet, mint mikor valami hirtelen változás ígérkezik - többnyire egy önkéntelenül fölfelé, a Szabad és Ismeretlen Tér felé dobott tekintet. Nagyon emlékeztet a mozdulat az ősapa riadalmára, mikor villám csap le előtte, vagy tűzhányó tör ki - még nem eléggé ember, hogy meg ne ijedjen, de már nem eléggé állat, hogy elfusson előle, anélkül, hogy megnézné, megvárná, mit jelent a számára? (Ugyanezt figyeld meg a csecsemő félig védekező, elugró, félig odanyúló, közeledő mozdulatán és arckifejezésén, ha gyufát gyújtasz előtte.)

Mindenesetre kettős, összetett mozdulat: félelem, de még sokkal inkább várakozás.

Az első általános bizonyosság: a csoda olyasvalami, amit várunk. Várunk, tehát nyilvánvalóan úgy érezzük, hogy még nem történt meg. A "csoda" szóhoz, mint alanyhoz illesztett állítmány, ha ige, feltételes módban él bennünk. "Ha csoda történne!" "Csodának kell történnie ahhoz, hogy..." "Csoda volna!" "Ha megtörténne a csoda..." és a többi, a szokott kifejezések.

Nem történt meg, de meg kellene történnie: a második kódos sejtelen. Meg kellene történnie ahhoz, hogy...

Mihez?

Ahhoz, hogy valami más dolog, amiről tudunk, aminek bekövetkezése soron van, ne történjen meg.

Mert valami történni akar, amiről tudunk... honnan tudunk róla? Onnan, hogy már megtörtént. Megtörtént és most megint meg akar történni - ismétlődni akar.

A csoda pedig az, hogy ne ismétlődjön. Más legyen helyette, ami még nem történt meg.

De miért várunk valami mást, mint ami eddig történt?

Mert a jót szeretjük és a rossztól félünk. Várni pedig azt várjuk, amit szeretünk - ha tehát mást várunk, mint ami már megtörtént, nyilvánvalóan nem volt jó az, ami megtörtént. A csodától jót várunk, ez most már világos - a csoda fogalmát nem meríti ki a váratlanság ismérése -, soha a váratlanul lecsapó rosszat nem neveztük csodának. "Csoda történt!", ehhez az önáltató állításhoz ragyogó arc, boldog mosoly, fénylő szemek illenek.

E ponton, egy látszólagos ellentmondást tartalmazó szó miatt meg kell akasztanunk a szabad képzettársítás folyamatát. Odáig jutottunk, hogy a csoda az, amit várunk, szemben azzal, aminek ismétlődő bekövetkezésétől tartunk - ugyanakkor a csodafogalom egyik, ha nem is kimerítő ismérévül a váratlanságot voltunk kénytelenek elfogadni. Valóban, nem lehet az csoda, ami nem váratlan: de az ellentmondás a dolog természetében rejlik.

Talán a csecsemő és az ősember imént felvillant képe érzékelteti meg még egyszer, egyszerre, mind a kettőt; lehetségesnek mutatva a lehetetlent. Mert két mozdulat volt és nem egy - először a megriadás, aztán a várakozás. Azért várakozunk, mert volt valami, amittől megriadtunk - és most lehetségesnek tartjuk, hogy valami történjen, amit nem ismerünk.

Valóban, nem várnánk csodát, még meg nem történtet, ha nem volna adva bennünk valami, egy elfelejtett, mégis létező emlék - egy jel, amit kaptunk valamikor.

A csoda valami, ami még nem történt meg - de úgy látszik, valahogyan megígértetett. Ez a jel nem történés, hanem egy történés előrevetett árnyéka. Nincs tehát ellentmondás abban, hogy éppen úgy várjuk a lehetetlent, mint a lehető - a kettő közt az a különbség, hogy a lehetőben már megtörtént dolgok ismétlődését várjuk, a lehetetlenben új történést. De a megtörtént dolog tudatunkban van - azért tudatunk számára a csoda az, ami váratlan -, tudattalanunkban azonban megtörtént dolgok emléke helyett valami más, ismeretlen dolognak kell lennie, valami riadalomnak, ami kezdettől fogva feszülten figyel és vár valamit, ami még nem történt meg.

Mi volt ez a riadalom? álmunkban sem tudjuk - nincs képzetünk róla, amit társíthatnánk -, vissza hát, a társítható képzetek közé!

Első pillanatra hitetlennek, vallástalanoknak, legalábbis kereszténytelennek hangzik az állítás, hogy csoda az, ami még nem történt meg. Hiszen Krisztus csodatételei be vannak cikkelyezve - az öt kenyér és ötezer ember lehetetlensége, vallásos ember számára, megtörtént valóság. De a szabad asszociáció kedvéért legyünk egy pillanatra éppoly kevésbé vallásosak, mint vallástalanok - vallástalanság alatt éppen úgy pozitív meggyőződést, a materiában való hitet értvén -, és azonnal érezni fogjuk a nyugtalanságnak és kielégítlenségnek azt a jellemző

rosszérzését, amit tökéletlen meghatározások keltenek az értelemben, ha a krisztusi cselekedetet csodának nevezi a cikkely. Ehhez a nyugtalansághoz és bizonytalansághoz egyáltalában nem kell, hogy tagadjam a krisztusi csoda lehetőségét, még csak az se, hogy kételkedjem benne. De hát akkor hogy írjam körül, hogy nevezzem meg nyugtalanságom okát?

Habozom, erőlködök. Valóban, az a helyzet, hogy nem tagadom, nem is kételkedem benne - és íme, mégsem vagyok kielégítve, ma élő ember, itt e Földön, aki a csoda ismérveit keresi. Míg az előbbi bekezdést írtam, figyelve lelkiállapotomat, nyugtalanul és türelmetlenül néztem ki az ablakon - és íme, repülőgép csapott el fölöttem. És mint egy villámcsapás, eszembe jutott valami: hirtelen megnyugodtam - tudom már, miért nem merítette ki számomra a krisztusi cselekedet a "csoda" fogalmát, még akkor se, ha nem kételkedem benne.

Az öt kenyér és ötezer ember lehetetlensége megtörtént - de miért történt meg csak egyszer? Utána visszazökkent minden az ismétlődő lehetőségek korláta közé. A csodától azt várom, hogy attól fogva, hogy egyszer megtörtént, mint lehetetlenség, lehetőséggé váljon - alkatrészévé a világnak, alkatrészévé minden lehetségesnek. Nem tudok belenyugodni, hogy Krisztus cselekedete után miért nem lehet azóta, tehát ma is, ötezer embert jóllakadni öt kenyérrel? Krisztus csak elkövette a lehetetlent, de nem tette lehetővé - márpedig a csoda lényege abban van, hogy a lehetetlen lehetővé váljék, változzék - a csoda lényege abban van, hogy utána gazdagabb és tökéletesebb legyen valami. Nem elég a csodához, hogy ötezer ember jóllakjék öt kenyérrel - az is kell hozzá, hogy elmúljon és ne ismétlődjön meg többé ezáltal az az elviselhetetlen állapot, mely mindig újra megismétlődik, hogy ötezer embernek éheznie kell, mert csak öt kenyér van.

Íme, a hitetlen Tamás hitvallása: a csoda realitás, csak akkor csoda. És a krisztusi bölcsesség jele, hogy Tamást nem átkozta ki, sőt odaültette magához, megmutatta neki sebé, a reális valóságot, jutalmazva és nem büntetve a makacs és erős hitet, mely annyira akart hinni, mint senki más: - a csoda tényét a valóságos tények közé akarta sorolni - Tamás azért kételkedik, mert hinni akar! -, de a valóságos tényekre jellemző, hogy megismétlődnek: a csoda tehát csak akkor lehet tény és valóság, ha maradandóvá lesz akkor, mikor megtörténik.

Nézd: ez a repülőgép. Valamikor azt mondták - az ember nem repülhet - csak a mesében, a csodában. De egyszer mégis felrepült - felrepült, és nem is szállt le többé. A repülő ember valósággá vált - és a csoda lényege éppen abban van, hogy megszűnjön csoda lenni a pillanatban, mikor megtörtént, és változzék végleges valósággá. A repülés feltalálását csodának érzem, mert hiszen azóta repülünk: - és ha az előbb azt mondtam, hogy csoda még nem történt, most pedig mégis megneveztem egy megtörtént csodát - ez csak azért van, mert nem tudom biztosan, mindig fog-e vajon repülni az ember? Feltámasztottak előttem egy halottat: - még nem mondom, hogy csoda történt: várnom kell, vajon nem hal-e meg mindjárt, akit feltámasztottak. Mert ha meghal - ugyan mi értelme volt a csodának? Hiszen azért kellett a csoda, mert meghalni nem jó, mégis mindenki meghalt eddig - valódi csodának tehát nem azt érezzük, hogy kétszer hal meg valaki, hanem azt, hogy egyszer sem hal meg.

Miért nem hajlamos a mának egészséges gyermeke például a spiritizmus gyűjtőnévvel összefoglalt jelenségekkel komolyan foglalkozni? Nem a "reális" világképbe belecsontosodott szellemi tehetetlenség, lustaság az oka ennek, mint ahogy az okkult fanatizmus állítja - magamat is beleszámítva, nagyon sok embert ismertem, akinek csodavonzó, csodaállító képzelete és belátása sokkal fantasztikusabb, nagyobb erőfeszítést igénylő utakat tett meg a nem létező, de elképzelhető, a nem ismert, de lehetséges dolgok birodalmában, mint amennyi a kísértetekben való hithez szükséges - és akiket mégis hidegen hagyott az elsötétített szobában imbolygó asztráltest. A spiritizmusnak nem az a baja, hogy valószínűtlen tényeket állít - a spiritizmusnak az a baja, hogy azokat a nagyon is valószínű tényeket, amiket állít, nem tudja kimutatni ismert tényekre való hatásában. Talán meg fog érteni a spiritizsta, ha a repülőgép-csodát összehasonlítom az asztráltest-csodával. Az, hogy az ember repül, talán nem nagy változás ahhoz képest, hogy nem repült - de ennek a kicsi változásnak ezerféle tényleges változás felel meg az addig ismert tények világában - az ismert világ képe megfelelő arányban megváltozik, újfajta közlekedés indul meg, növekszik, gyarapodik - új szempontok, új megismerések, újfajta, bővült, kitágult látás indul meg, s nem múlik el többé - csupa bizonyíték, szembeszökő és tapintható, hogy a repülés csodája nem képzelődés volt és nem álom, hanem megtörtént igazság. De mire hivatkozhatik a spiritizmus? A spiritizmus azt állítja, hogy ezelőtt mintegy nyolcvan esztendővel (Fox-féle jelenségek, 1842-ben, Amerikában, mint a mai, úgynevezett tudományos spiritizmus kiindulópontja) kiderült, hogy kísértetek vannak, és ezekkel érintkezni lehet. Ez utóbbi lehetőség, ha igaz volna, nagyobb változást jelentene, valóban, az ember eddigi életében, mint a repülőgép feltalálása. De hol vannak azok a jelenségek, amik arányban állanának ezzel a csodálatos eseménnyel? Hiszen ha ez igaz volna, azóta gyökeresen meg kellett volna változnia a világnak - gyökeresebben, mintha a marsbeliekkel vettük volna fel az érintkezést, hogy megtanuljuk tőlük mindazt, amit nem tudtunk. A kísértetek, akik állítólag, keresték velünk az érintkezést, ezelőtt nyolcvan évvel megtalálták - szent Isten, hát miért keresték, még mindig nem lehet észrevenni? Hiszen azóta műszereknek kellene lenni, amiket az ő szükségletük szerkesztett meg, amiknek segítségével bármikor, bármelyikkel, bármelyikünk érintkezhetik - annyi jelentősége csak lett volna a nagy felfedezésnek, ha valóban megtörtént, hogy ennyire inspiráljon bennünket? Ehelyett émelygős, unalmas, elavult, misztikus és primitív vallási ideológiák lomtárából felszedett "harmónium"-hangulatot látunk és néhány érzélgős vénkisasszonyt, az "elsötétített" szobában. Ez az egész "változás", amit az állítólagos csoda produkált: - igazán nem érdemes foglalkozni vele.

A valódi csoda, amit várunk, nem hasonlíthat ehhez - még sokkal inkább a repülőgéphez, a Röntgen-fényhez és a rádióhoz. Mert a valódi csoda, amit várunk, ami még nem történt meg, nem történhetett meg, hiszen arról mindannyiunknak tudnia kellene - a valódi csoda tulajdonképpen nem más, mint az a megváltás, amit a vallásos rendszerek ígérnek - valóra válása a rossz helyett jót akaró sejtelennek, mely valamikor jelt kapott: jelt kapott, talán éppen a krisztusi cselekedetekben, amik nem csodák voltak, de bejelentése egy elkövetkező csodának. Az ismert világ, ok és okozat, dolgok ismert összefüggése és bekövetkezése, úgy függ fölöttünk, emberek fölött, mint valami ítélet, amit ismeretlen erők hoztak. Ezt az ítéletet a leíró tudomány felismerte, s azonosnak találta azzal, amit régi kronológiák és vallások végletnek, sorsnak, istenrendelésnek hívtak. Az ember számára ez az ítélet marasztaló - a leíró tudomány is arra a következtetésre jut, amire a vallásbölcselet: hogy sárból vagyunk és sárrá válunk, mert állati származásunk bélyegét viseljük, s az állatok sárból lettek, és sárrá változnak

ama Törvény szerint. S ha mégis várjuk a csodát, akkor azt a valamit, amit várunk, nem magyarázhatjuk másképpen, mint úgy, hogy az Ember jelt és utasítást kapván valahonnan, megfellebbezte ezt az ítéletet, és akarja annak megváltoztatását.

Az ember nem fogadja el végzetét, még ma is várja megváltoztatását - talán úgy lehetne röviden megfogalmazni az Arisztotelész-módszeren nevelkedett ötezer éves Európának a kereszténységet csak magába foglaló, de nem hozzáidomult dialektikájával a csodát, amiből, a leíró tudomány útmutatása szerint és mégis dacolva azzal, az anyaggal kísérletező tudomány adott ízelítőt. Ázsia és az okkultizmus ám hadd kísérletezzon tovább a lélekkel, mely eddig még meg nem váltotta a testet - mi itt Európában egy darabig még megfogható csodákkal, szárnyakkal és távolba látó szemekkel és távolba halló fülekkel próbáljuk megváltani a testbe költözött lelket - míg ki nem alszik a mécses, vagy lángba nem borítja a világot.

Mert a csoda lényege éppen ez a "vagy-vagy" - a csoda lényege az, hogy két esélyünk van, hogy az utak minden pillanatban szétnyílnak, hogy ugyanazoknak az összetevőknek nem egyetlen eredője lehet csak - a csoda lényege az, hogy a jövő nem megfordított tükörképe a múltnak, hanem eleven valóság a halott és dermedt történet felett -, a csoda lényege kiirthatatlan hitünk a szabad akaratban és választás jó és rossz között.

KARINTHY FRIGYES

Címszavak a Nagy Enciklopédiához

<http://mek.niif.hu/07300/07367/html/index.htm>